

Všeobecné odporúčanie č. 5 (siedme zasadnutie, 1988)

Dočasné vyrovnávacie opatrenia

Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien

s konštatovaním, že správy, úvodné poznámky a odpovede zmluvných štátov ukazujú, že hoci sa pri odstraňovaní, resp. zmene diskriminačných zákonov podarilo dosiahnuť významný pokrok, pre úplnú implementáciu Dohovoru je ešte stále potrebné zaviesť opatrenia na presadenie faktickej rovnosti mužov a žien, a s odkazom na článok 4 ods. 1 Dohovoru, odporúča zmluvným štátom, aby na zlepšenie začlenenia žien v oblasti vzdelávania, hospodárstva, politiky a zamestnanosti vo väčšej miere využívali dočasné vyrovnávacie opatrenia ako pozitívna akcia, preferenčné zaobchádzanie alebo systémy kvót.

Všeobecné odporúčanie č. 6 (siedme zasadnutie, 1988)

Efektívne národné inštitucionálne mechanizmy a publicita

Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien

po preskúmaní správ zmluvných štátov Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

odporúča, aby zmluvné štáty

1. zaviedli, resp. posilnili efektívne národné mechanizmy, inštitúcie a postupy na vysokej vládnej úrovni a s primeranými zdrojmi, angažovanosťou a kompetenciami, ktoré budú
 - (a) poskytovať poradenstvo v oblasti dopadov všetkých vládnych politík na ženy,
 - (b) komplexne monitorovať postavenie a situáciu žien,
 - (c) pomáhať pri tvorbe nových politík a účinne realizovať stratégie a opatrenia na odstránenie diskriminácie,
2. vykonali primerané kroky s cieľom zabezpečiť šírenie Dohovoru, správ zmluvných štátov podľa článku 18 a správ Výboru v jazyku dotknutých štátov,
3. pri zabezpečovaní prekladov Dohovoru a správ Výboru požiadali o pomoc generálneho tajomníka a oddelenie verejných informácií OSN.

Všeobecné odporúčanie č. 13 (ôsme zasadnutie, 1989)

Rovnaká odmena za prácu rovnakej hodnoty

Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien

s odkazom na Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 100 o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty, ktorý ratifikovala prevažná väčšina zmluvných štátov Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien,

s prihliadnutím na skutočnosť, že hoci zo správ zmluvných štátov vyplýva, že zásada rovnakej odmeny za prácu rovnakej hodnoty bola prijatá do legislatívy mnohých štátov, pre uplatnenie tejto zásady v praxi je potrebné ešte veľa urobiť, aby sa podarilo prekonať rodovú segregáciu na trhu práce,

odporúča, aby zmluvné štáty Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

1. ratifikovali, pokiaľ tak ešte neurobili, Dohovor MPO č. 100 s cieľom v plnom rozsahu implementovať Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien,
2. prehodnotili možnosť preskúmať, vypracovať a prijať systém hodnotenia pracovných pozícií na základe rodovo neutrálnych kritérií, ktorý by uľahčil porovnanie hodnoty tých pracovných pozícií rozličnej povahy, v ktorých v súčasnosti dominujú ženy, s pracovnými pozíciami, v ktorých v súčasnosti dominujú muži, a výsledky zapracovať do svojich správ pre Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien,

3. pokiaľ je to možné, presadzovali vytvorenie implementačného mechanizmu a podporili úsilie účastníkov kolektívnych dohôd, tam kde sa uplatňujú, o zabezpečenie uplatňovania zásady rovnakej odmeny za prácu rovnakej hodnoty.

Všeobecné odporúčanie č. 15 (deviate zasadnutie, 1990)

Zabránenie diskriminácii žien v národných stratégiách pre prevenciu a kontrolu syndrómu získanej imunitnej nedostatočnosti (AIDS)

Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien

s prihliadnutím na informácie predložené Výboru, ktoré sa týkajú možných dopadov celosvetovej pandémie syndrómu získanej imunitnej nedostatočnosti (AIDS) a stratégií na jej kontrolu na presadzovanie práv žien,

so zreteľom na správy a materiály vypracované Medzinárodnou zdravotníckou organizáciou a ďalšími organizáciami, orgánmi a inštitúciami OSN v súvislosti s vírusom ľudskej imunitnej nedostatočnosti (HIV), a predovšetkým so zreteľom na informáciu generálneho tajomníka OSN Komisii pre postavenie žien o vplyve ochorenia AIDS na zlepšenie postavenia žien a so zreteľom na záverečný dokument z Medzinárodnej odbornej diskusie o AIDS a ľudských právach, ktorá sa uskutočnila v Ženeve v dňoch 26. až 28. júla 1989,

s odkazom na uznesenie Svetového zdravotníckeho zhromaždenia WHA 41.24 o predchádzaní diskriminácii vo vzťahu k ľuďom infikovaným vírusom HIV a ľuďom chorým na AIDS z 13. mája 1988, uznesenie Výboru OSN pre ľudské práva č. 1989/11 z 2. marca 1989 o nediskriminácii v oblasti zdravia, a predovšetkým s odkazom na Parížsku deklaráciu týkajúcu sa žien, detí a AIDS z 30. novembra 1989,

odporúča,

(a) aby zmluvné štáty zintenzívnili svoje úsilie pri šírení informácií s cieľom zvýšiť informovanosť verejnosti, predovšetkým žien a detí, o rizikách spojených s infekciou HIV a AIDS a jej dopadoch na nich,

(b) aby programy boja proti AIDS venovali osobitnú pozornosť právam a potrebám žien a detí a faktorom súvisiacim s reprodukčnou úlohou žien a ich podriadenému postaveniu v niektorých spoločenských, v dôsledku čoho sa stávajú osobitne náchylnými na infekciu HIV,

(c) aby zmluvné štáty zabezpečili aktívnu účasť žien na primárnej zdravotnej starostlivosti a prijali opatrenia na posilnenie ich postavenia ako poskytovateľiek zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníčok a vzdelávacích odborníčok v oblasti prevencie infekcie HIV,

(d) aby všetky štáty do svojich správ podľa článku 12 Dohovoru zapracovali informácie o dopadoch AIDS na postavenie žien a o opatreniach prijatých s cieľom vyhovieť potrebám infikovaných žien a zabrániť špecifickej diskriminácii žien na základe ochorenia na AIDS.

Všeobecné odporúčanie č. 17 (desiate zasadnutie, 1991)

Meranie a kvantifikácia neplatenej práce žien v domácnosti a jej započítanie do hrubého národného produktu

Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien

pamätajúc na článok 11 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, s odkazom na odsek 120 dokumentu o výhľadových stratégiách pre zlepšenie postavenia žien z Nairobi pod názvom *Nairobi Forward-looking Strategies for the Advancement of Women*, potvrdzujúc, že meranie a kvantifikácia neplatenej práce žien v domácnosti, ktorá prispieva k rozvoju každého štátu, pomôže odhaliť skutočnú ekonomickú úlohu žien,

s presvedčením, že takéto merania a kvantifikácia predstavujú východiská pre sformulovanie ďalších politík súvisiacich so zlepšením postavenia žien,

odporúča, aby zmluvné štáty

(a) iniciovali a podporovali výskum a experimentálne štúdie zamerané na meranie a stanovenie hodnoty neplatenej práce žien v domácnosti, napr. realizáciou prieskumov o využívaní času v rámci svojich národných programov pre prieskum domácností a zbieraním štatistických údajov, rozčlenených podľa pohlavia, o čase strávenom vykonávaním aktivít v domácnosti a na trhu práce,

(b) podnikli kroky v súlade s ustanoveniami Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a dokumentu o výhľadových stratégiách pre zlepšenie postavenia žien z Nairobi na vyčíslenie hodnoty neplatenej práce žien v domácnosti a jej započítanie do hrubého národného produktu.

Všeobecné odporúčanie č. 19 (11. zasadnutie, 1992)

Násilie na ženách

Všeobecné poznámky:

1. Diskriminácia žien je definovaná v článku 1 Dohovoru. Definícia diskriminácie zahŕňa rodovo podmienené násilie, t.j. násilné činy, ktoré sú namierené proti žene, lebo je žena, resp. ktoré majú na ženy neprímeraný dopad. Patrí sem každý prejav rodovo podmieneného násillia, ktorý má alebo by mohol mať za následok telesnú, sexuálnu alebo duševnú ujmu alebo utrpenie žien, hrozba takýmito činmi, zastrašovanie a iné formy obmedzovania slobody. Rodovo podmienené násilie môže byť v rozpore s konkrétnymi ustanoveniami Dohovoru bez ohľadu na to, či sa násilie v týchto ustanoveniach výslovne uvádza.

2. Diskrimináciou v zmysle článku 1 Dohovoru je rodovo podmienené násilie, ktoré obmedzuje alebo znemožňuje uplatňovanie ľudských práv a základných slobôd žien, ktoré vyplývajú zo všeobecného medzinárodného práva alebo z ľudskoprávných dohovorov. Medzi tieto práva a slobody patrí:

(a) právo na život,

(b) právo nebyť vystavená mučeniu alebo krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu,

(c) právo na rovnakú ochranu podľa humanitárnych noriem v čase medzinárodného alebo domáceho ozbrojeného konfliktu,

(d) právo na osobnú slobodu a bezpečnosť,

(e) právo na rovnakú ochranu podľa zákona,

(f) právo na rovnaké postavenie v rodine,

(g) právo na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň fyzického a duševného zdravia,

(h) právo na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky.

3. Dohovor sa vzťahuje na násilie páchané verejnými orgánmi. Okrem toho, že sú v rozpore s týmto Dohovorom, uvedené prejavy násillia môžu byť porušením povinností štátu, ktoré vyplývajú zo všeobecných medzinárodných ľudskoprávných zmlúv a iných dohovorov.

4. Zdôrazňujeme však, že definícia diskriminácie podľa Dohovoru sa neobmedzuje len na konanie zo strany, resp. v mene vládnych orgánov (pozri článok 2 písm. e), článok 2 písm. f) a článok 5). Napríklad článok 2 písm. e) Dohovoru vyzýva zmluvné štáty, aby vykonali všetky primerané opatrenia na odstránenie diskriminácie žien akoukoľvek osobou, organizáciou alebo podnikom. Podľa všeobecného medzinárodného práva a osobitných ľudskoprávných dohovorov štát môže niesť zodpovednosť aj za konanie súkromných osôb, ak náležite nekoná, aby zabránil porušovaniu práv alebo vyšetril a potrestal násilné konanie, a za poskytnutie odškodnenia.

Poznámky ku konkrétnym článkom Dohovoru:

Článok 2 a 3

5. V článkoch 2 a 3 je stanovený všeobecný záväzok odstrániť diskrimináciu vo všetkých jej formách, ktorý dopĺňa konkrétne záväzky podľa článkov 5 až 16.

Článok 2 písm. f), článok 5 a článok 10 písm. c)

6. Tradičné názory, podľa ktorých sú ženy považované za podriadené mužom, alebo ktoré im pripisujú stereotypné roly, prispievajú k pretrvávaniu zvykov, ktorých súčasťou je násilie alebo nátlak, ako napr. násilie a zneužívanie v rodine, manželstvá z donútenia, vraždy/samovraždy kvôli venu, kyselinové útoky a ženská obriezka. Takéto predsudky alebo zvyklosti môžu ospravedlňovať rodovo podmienené násilie ako určitú formu ochrany alebo kontroly žien. Zámerom takéhoto násilia namiereného proti telesnej a duševnej integrite žien je zbaviť ich možnosti rovnoprávneho užívania a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd a povedomia o nich. Hoci táto poznámka sa zaoberá predovšetkým skutočne páchaným násilím alebo hrozbou násilím, zásadným dôsledkom takýchto foriem rodovo podmieneného násilia je to, že pomáhajú zachovávať podriadené postavenie žien a prispievajú k ich nízkej účasti na politickom živote a k nižšej úrovni ich vzdelania, skúseností a pracovných príležitostí.

7. Takéto postoje tiež prispievajú k šíreniu pornografie a zobrazovaniu, resp. inému komerčnému využívaniu žien ako sexuálnych objektov, a nie ako ľudských bytostí. To ďalej vedie k rodovo podmienenému násiliu.

Článok 6

8. Podľa článku 6 sú zmluvné štáty povinné prijať opatrenia na potlačenie všetkých foriem obchodovania so ženami a zneužívania žien na prostitúciu.

9. Chudoba a nezamestnanosť zvyšujú príležitosti na obchodovanie so ženami. Okrem už známych foriem obchodovania so ženami existujú aj nové formy sexuálneho vykorisťovania vrátane napr. sexuálnej turistiky, nábora domácej pracovnej sily z rozvojových krajín na prácu v rozvinutých krajinách a organizovaných manželstiev žien z rozvojových krajín a cudzincov. Takéto konanie je nekompatibilné s rovnoprávnym uplatňovaním práv žien a s dodržiavaním ich práv a dôstojnosti, pretože ich vystavuje zvýšenému riziku násilia a zneužívania.

10. Chudoba a nezamestnanosť nútia mnohé ženy, vrátane mladých dievčat, k prostitúcii. Prostitútky sú obzvlášť vystavené riziku násilia, pretože ich postavenie, ktoré je často nezákonné, vedie k ich sociálnej marginalizácii. Tieto ženy potrebujú rovnakú zákonnú ochranu pred znásilnením a inými formami násilia.

11. Vojny, ozbrojené konflikty a vojenská okupácia sú často príčinou zvýšenej prostitúcie, obchodovania so ženami a sexuálnych útokov na ženy, čo si vyžaduje osobitné ochranné a represívne opatrenia.

Článok 11

12. Rovnosť v zamestnaneckých vzťahoch môže byť vážne ohrozená, ak sú ženy vystavené rodovo orientovanému násiliu, napr. sexuálnemu obťažovaniu na pracovisku.

13. Sexuálne obťažovanie zahŕňa také nepríjemné sexuálne motivované prejavy správania ako fyzické kontakty a sexuálne návrhy, poznámky so sexuálnym podtónom, predvádzanie pornografie a sexuálnej túžby, či už slovne, alebo konaním. Také správanie môže byť ponižujúce a môže ohrozovať zdravie alebo bezpečnosť - je diskriminačné, ak sa žena odôvodnene domnieva, že jej námietka/sťažnosť by ju mohla znevýhodniť v súvislosti s jej zamestnaním, vrátane prijatia do zamestnania alebo jej povýšenia, alebo ak také konanie vytvára nepriateľské pracovné prostredie.

Článok 12

14. Podľa článku 12 sú zmluvné štáty povinné prijať opatrenia na zabezpečenie rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti. Násilie na ženách ohrozuje ich zdravie a životy.

15. V niektorých štátoch pretrvávajú zvyklosti, podmienené tradíciami a kultúrou, ktoré sú škodlivé pre zdravie žien a detí. Medzi takéto zvyklosti patria stravovacie obmedzenia

tehotných žien, uprednostňovanie mužských potomkov a ženská obriezka alebo mrzačenie pohlavných orgánov.

Článok 16 (a článok 5)

16. Nútená sterilizácia alebo prerušenie tehotenstva má negatívny vplyv na fyzické a duševné zdravie žien a zasahuje do ich práva rozhodnúť sa o počte detí a časových odstupoch medzi nimi.

17. Násilie v rodinách je jednou z najzákernejších foriem násilia páchaného na ženách a je rozšírené vo všetkých spoločnostiach. V rámci rodinných vzťahov sú ženy každého veku vystavované násiliu v rôznych podobách vrátane bitia, znásilnenia, iných sexuálnych útokov, psychického a iného násilia, ktoré vyplývajú z tradičných postojov. Ekonomická závislosť núti mnohé ženy zotrvať v násilných vzťahoch. Zanedbávanie rodinných povinností zo strany mužov môže byť tiež formou násilia a nátlaku. Tieto formy násilia ohrozujú zdravie žien a obmedzujú ich možnosť podieľať sa na rodinnom a verejnom živote v súlade s princípom rovnoprávnosti.

Osobitné odporúčania:

18. V kontexte vyššie uvedených poznámok, Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien odporúča, aby

(a) zmluvné štáty prijali primerané a účinné opatrenia na odstránenie všetkých foriem rodovo podmieneného násilia, či už na verejnosti, alebo v súkromí,

(b) zmluvné štáty zabezpečili, aby zákony proti násiliu, zneužívaniu, znásilneniu a sexuálnemu obťažovaniu v rodinách a ďalším formám rodovo podmieneného násilia poskytovali primeranú ochranu všetkým ženám, a aby rešpektovali ich bezúhonnosť a dôstojnosť. Obetiam by mala byť poskytnutá ochrana a pomoc na primeranej úrovni. Pre účinnú implementáciu Dohovoru je nevyhnutné zorganizovať školenia pre predstaviteľov súdnictva, orgánov činných v trestnom konaní a štátnych úradníkov zamerané na rodovú problematiku,

(c) zmluvné štáty podporovali zber štatistických údajov a výskum týkajúci sa rozšírenia, príčin a následkov násilia a účinnosti opatrení na prevenciu a riešenie násilia,

(d) sa prijali účinné opatrenia, aby médiá zachovávali a propagovali úctu k ženám,

(e) zmluvné štáty vo svojich správach identifikovali povahu a rozšírenie postojov, zvykov a zvyklostí, ktoré vedú k pretrvávaniu násilia na ženách, a druhy násilia, ktoré sú ich výsledkom. Mali by informovať o opatreniach, ktoré vykonali s cieľom eliminovať násilie, a o ich účinkoch,

(f) boli vykonané účinné opatrenia na prekonanie týchto postojov a zvyklostí. Zmluvné štáty by mali zaviesť vzdelávacie a verejné osvetové programy, ktoré pomôžu odstrániť predsudky, ktoré obmedzujú rovnosť žien (odporúčanie č. 3, 1987),

(g) sa prijali konkrétne preventívne a represívne opatrenia, ktoré sú potrebné na odstránenie obchodovania so ženami a sexuálneho vykorisťovania,

(h) zmluvné štáty vo svojich správach opísali rozsah všetkých uvedených problémov a opatrení vrátane trestnoprávných predpisov, preventívnych a nápravných opatrení, ktoré boli realizované s cieľom poskytnúť ochranu ženám, ktoré sa venujú prostitúcii, alebo ktoré sú predmetom obchodovania so ženami a ďalších foriem sexuálneho vykorisťovania. Účinnosť týchto opatrení by mala byť tiež opísaná,

(i) boli zabezpečené účinné postupy podávania sťažností/žalôb a nápravné opatrenia, vrátane odškodnenia,

(j) zmluvné štáty do svojich správ zapracovali informácie o sexuálnom obťažovaní a opatreniach na ochranu žien pred sexuálnym obťažovaním a ďalšími prejavmi násilia a nátlaku na pracovisku,

- (k) zmluvné štáty zaviedli alebo podporovali služby pre obeť rodinného násillia, znásillenia, sexuálne motivovaných útokov a ďalších foriem rodovo podmieneného násillia, vrátane útokov, osobitne vyškolených zdravotníckych pracovníkov, rehabilitačných a poradenských centier,
- (l) zmluvné štáty prijali opatrenia na prekonanie takých zvyklostí a pri informovaní o zdravotníckej problematike zohľadnili odporúčania Výboru týkajúce sa ženskej obriezky (odporúčanie č. 14),
- (m) zmluvné štáty zabezpečili prijatie opatrení, ktoré zabránia nátlaku/donucovacím praktikám v súvislosti s plodnosťou a reprodukčným správaním, a zabezpečili, aby ženy neboli nútené vyhľadávať nebezpečné a riskantné lekárske zákroky, napr. ilegálne interrupcie, z dôvodu nedostatku primeraných služieb v oblasti kontroly plodnosti,
- (n) zmluvné štáty vo svojich správach špecifikovali závažnosť týchto problémov a uviedli opatrenia, ktoré v tejto súvislosti vykonali, a ich dopad,
- (o) zmluvné štáty zabezpečili pre ženy na vidieku dostupnosť služieb pre obeť násillia a, v prípade potreby, poskytovanie špeciálnych služieb izolovaným komunitám,
- (p) opatrenia, ktoré ich majú chrániť pre násillím, zahŕňali zabezpečenie vzdelávacích a pracovných príležitostí, ako aj monitoring zamestnaneckých podmienok domácich pracovníkov,
- (q) zmluvné štáty informovali o rizikách, ktoré hrozia ženám vo vidieckych oblastiach, o rozšírení a povahe prejavov násillia a zneužívania, ktorým sú vystavené, o ich potrebe podporných a iných služieb a prístupe k nim a o účinnosti opatrení na odstránenie násillia,
- (r) opatrenia potrebné na odstránenie násillia v rodinách zahŕňali:
- (i) trestnoprávne postihy a občianskoprávne nápravné opatrenia v prípadoch domáceho násillia,
 - (ii) legislatívne predpisy, ktoré znemožnia uplatniť ochranu cti ako dôvod pri obhajobe v prípade napadnutia rodinnej príslušníčky alebo jej vraždy,
 - (iii) služby na zabezpečenie ochrany a bezpečnosti obetí rodinného násillia, vrátane útokov a poradenských a rehabilitačných programov,
 - (iv) prevýchovné programy pre páchatel'ov domáceho násillia,
 - (v) podporné služby pre rodiny, v ktorých sa vyskytol incest alebo pohlavné zneužívanie,
- (s) zmluvné štáty informovali o rozšírenosti domáceho násillia a pohlavného zneužívania a o preventívnych, represívnych a nápravných opatreniach, ktoré vykonali,
- (t) zmluvné štáty vykonali všetky legislatívne a iné opatrenia, ktoré sú potrebné na zabezpečenie účinnej ochrany žien pred rodovo podmieneným násillím, okrem iného vrátane:
- (i) účinných zákonných opatrení, ktorých súčasťou budú trestnoprávne postihy, občianskoprávne nápravné opatrenia a vyrovnávacie opatrenia na ochranu žien pred všetkými formami násillia vrátane násillia a zneužívania v rodine, sexuálne motivovaných útokov a sexuálneho obťažovania na pracovisku,
 - (ii) preventívnych opatrení vrátane osvetových a vzdelávacích programov zameraných na zmenu postojov k úlohám a postaveniu mužov a žien,
 - (iii) ochranných opatrení vrátane útokov, poradenských, rehabilitačných a podporných služieb pre ženy, ktoré sú obeťami násillia, alebo ktoré sú násillím ohrozené,
- (u) zmluvné štáty predkladali správy o všetkých formách rodovo podmieneného násillia, ktoré budú obsahovať všetky dostupné údaje o výskyte každej formy násillia a dopadoch na ženy, ktoré sú ich obeťou,
- (v) správy zmluvných štátov obsahovali informácie o zákonných, preventívnych a ochranných opatreniach, ktoré boli vykonané s cieľom odstrániť násillie páchané na ženách, a o účinnosti týchto opatrení.

Všeobecné odporúčanie č. 23 (16. zasadnutie, 1997)

Článok 7 (politický a verejný život)

Poznámky:

1. Verejná a súkromná sféra ľudskej činnosti sa vždy považovali za dve odlišné oblasti a ako také sú aj regulované. Ženám boli vždy prisudzované úlohy v súkromnej sfére a domácnosti, ktoré sa spájajú s rozmnožovaním a vychovávaním detí, pričom všetky spoločnosti považovali tieto činnosti za podradné. Naopak verejný život, ktorý sa teší všeobecnej úcte a uznaniu, zahŕňa široké spektrum činností mimo súkromnej a domácej sféry. Muži oddávna dominovali a dominujú vo verejnom živote a zároveň využívajú svoju moc, aby obmedzili aktivity žien na súkromnú sféru.
2. Napriek ústrednej úlohe, ktorú zohrávajú pri udržiavaní chodu rodiny a spoločnosti, a ich prínosu k spoločenskému rozvoju boli ženy vylúčené z politického života a rozhodovacieho procesu, ktorý však napriek tomu určuje ich každodenný život a budúcnosť spoločnosti. Predovšetkým v čase krízy takéto vylúčenie z verejného života umlčalo hlasy žien a viedlo k bagatelizácii ich prínosu a skúseností.
3. Najvýznamnejšie faktory, spoločné všetkým národom, ktoré bránia ženám zúčastňovať sa verejného života, zahŕňajú kultúrny a náboženský hodnotový rámec, nedostatok služieb a neochotu mužov podieľať sa na plnení úloh súvisiacich s vedením domácnosti a starostlivosťou a výchovou detí. Vo všetkých národnostiach zohrávali kultúrne tradície a náboženské presvedčenie významnú úlohu pri obmedzovaní činnosti žien na súkromnú sféru a ich vylúčení z aktívnej účasti na verejnom živote.
4. Odbremenenie žien od niektorých domácich prác by umožnilo ich intenzívnejšiu angažovanosť v živote spoločnosti. Ekonomická závislosť na mužoch ženám často bráni robiť dôležité politické rozhodnutia a aktívne sa podieľať na verejnom živote. Ich dvojitá pracovná záťaž a ekonomická závislosť, spojená s dlhým a neflexibilným pracovným časom vo verejnom i politickom živote, bráni ženám vyvíjať väčšiu aktivitu.
5. Zachovávanie stereotypov, vrátane tých, ktoré sú prezentované v médiách, obmedzuje činnosť žien v politickom živote na oblasti ako životné prostredie, deti a zdravie, pričom vedie k ich vylúčeniu zo zodpovednosti za financie, rozpočtové otázky či riešenie konfliktov. Nízky počet žien v profesiách, z ktorých prichádza väčšina politikov, môže vytvárať ďalšiu prekážku. V krajinách, kde ženy zastávajú vedúce politické a rozhodovacie pozície, je to skôr v dôsledku vplyvu a moci ich otcov, manželov, resp. iných mužských príbuzných, než v dôsledku ich vlastného volebného úspechu.

Politické systémy

6. Zásada rovnosti žien a mužov je zakotvená v ústavách väčšiny štátov a vo všetkých medzinárodných dokumentoch. Napriek tomu sa ženám za ostatných 50 rokov nepodarilo dosiahnuť rovnoprávnosť, pričom ich nerovnoprávne postavenie je ešte prehĺbené ich nízkou účasťou na verejnom a politickom živote. Politiky a rozhodnutia, ktoré sú výsledkom len práce mužov samotných, odzrkadľujú iba časť skúsenosti a potenciálu ľudstva. Spravodlivé a efektívne usporiadanie spoločnosti vyžaduje zapojenie a účasť všetkých jej členov/členiek.
7. V žiadnom politickom systéme ženy nepožívajú právo na plnohodnotnú a rovnoprávnú participáciu na verejnom živote a zároveň aj jej výhody. Hoci sa možnosti žien zúčastňovať sa politického života v rámci demokratických systémov zlepšili, stále existuje množstvo ekonomických, spoločenských a kultúrnych prekážok, ktoré tieto možnosti zásadným spôsobom obmedzujú. Dokonca ani historicky stabilným demokraciám sa nepodarilo úplne a rovnoprávne integrovať názory a záujmy ženskej časti populácie. Spoločnosti, v ktorých sú ženy vylúčené z verejného života a rozhodovania, nemožno označiť za demokratické. Koncept demokracie nadobudne skutočný a dynamický význam a trvalý účinok len vtedy, keď sa na politickom rozhodovaní budú podieľať ženy aj muži, pričom záujmy oboch pohlaví

budú zohľadnené v rovnakej miere. Z hodnotenia správ zmluvných štátov vyplýva, že tam, kde sa ženy plnohodnotne zúčastňujú politického a rozhodovacieho procesu na princípe rovnosti, zlepšuje sa aj realizácia ich práv a dodržiavanie Dohovoru.

Dočasné vyrovnávacie opatrenia

8. Hoci je odstránenie *de iure* prekážok potrebné, nepostačuje. Zlyhanie pri zabezpečení úplnej a rovnocennej participácii žien môže byť neúmyselné a môže vyplývať z už prekonaných zvyklostí a postupov, ktoré mimovoľne vedú k presadzovaniu mužov. Článok 4 Dohovoru podporuje zavedenie dočasných vyrovnávacích opatrení na plnohodnotnú implementáciu článkov 7 a 8. V krajinách, kde sa vypracovali efektívne dočasné stratégie zamerané na dosiahnutie rovnoprávnej participácie, sa realizovalo množstvo opatrení vrátane nábory, finančnej pomoci a vzdelávania ženských kandidátok, úpravy volebných procedúr, tvorby kampaní zameraných na rovnakú participáciu, stanovenia číselných cieľov a kvót a oslovenia žien, aby vstúpili do verejných funkcií napr. v súdnictve alebo iných povolaniach, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu v každodennom živote každej spoločnosti. Formálne odstránenie prekážok a zavedenie dočasných vyrovnávacích opatrení s cieľom podporiť rovnakú participáciu mužov aj žien na verejnom živote spoločnosti je nevyhnutným predpokladom skutočnej rovnosti v politickom živote. Ale aby sa podarilo prekonať stáročia mužskej dominancie vo verejnej sfére, je tiež potrebné, aby všetky zložky spoločnosti podporovali plnohodnotnú a efektívnu participáciu žien. Na čele tejto podpory musia byť predovšetkým zmluvné štáty Dohovoru, ako aj politické strany a verejní predstavitelia. Zmluvné štáty majú povinnosť zabezpečiť, aby dočasné vyrovnávacie opatrenia boli jednoznačne zamerané na podporu zásady rovnosti, a preto boli v súlade s ústavnými princípmi, ktoré zaručujú rovnosť všetkým občanom.

Zhrnutie

9. Kľúčovým problémom, na ktorý upozornila Pekinská akčná platforma, je rozdiel medzi vývojom *de iure* a *de facto*, resp. medzi právom žien zúčastňovať sa politického, a všeobecne, verejného života a skutočnosťou. Výskum preukázal, že ak miera participácie žien dosiahne 30 až 35 percent (tzv. „kritické množstvo“), skutočne sa prejaví ich vplyv na politický štýl a obsah rozhodnutí a dôjde k revitalizácii politického života.

10. Aby bolo možné dosiahnuť čo najširšie zastúpenie žien vo verejnom živote, musia mať úplnú rovnosť v oblasti politickej a hospodárskej moci, musia sa plnohodnotne a rovnakou mierou angažovať na všetkých stupňoch rozhodovacieho procesu na domácej i medzinárodnej úrovni, aby mohli prispievať k napĺňaniu cieľov v oblasti rovnosti, rozvoja a dosiahnutia mieru. Pre dosiahnutie uvedených cieľov a zabezpečenie skutočnej demokracie je nevyhnutné nazerať na svet z rodového hľadiska. Z uvedených dôvodov je dôležité zapojiť ženy do verejného života s cieľom zužitkovať ich prínos, zabezpečiť ochranu ich záujmov a plne zaručiť uplatňovanie ľudských práv pre všetkých bez ohľadu na pohlavie. Úplná participácia žien na verejnom živote je nevyhnutnou podmienkou nielen pre posilnenie ich postavenia, ale aj pre rozvoj spoločnosti ako celku.

Právo voliť a byť volená (článok 7 písm. a))

11. Dohovor zaväzuje zmluvné štáty, aby v rámci svojej ústavy alebo legislatívnych predpisov prijali príslušné opatrenia, ktoré ženám na základe rovnosti s mužmi zabezpečia hlasovacie právo vo všetkých voľbách a referendách, ako aj právo byť volené. Tieto práva musia mať *de iure* i *de facto*.

12. Z hodnotenia správ zmluvných štátov vyplýva, že hoci takmer všetky zmluvné štáty prijali ústavné, resp. iné legislatívne predpisy, ktoré ženám aj mužom priznávajú rovnaké právo

voliť vo všetkých voľbách a verejných referendách, v mnohých štátoch majú ženy i naďalej ťažkosti s uplatňovaním tohto práva.

13. Skutočnosti, ktoré obmedzujú tieto práva:

(a) ženy majú častejšie horší prístup k informáciám o kandidátoch, politických platformách strán a hlasovacích postupoch a praktikách, k informáciám, ktoré im neposkytnú vládne orgány a politické strany. Ďalšími významnými skutočnosťami, ktoré bránia plnohodnotnému a rovnoprávnemu uplatňovaniu práva žien voliť, sú ich negramotnosť, nedostatok vedomostí a znalostí o politických systémoch, resp. o dopadoch politických iniciatív a politik na ich život. Nepochopenie práv, zodpovedností a príležitostí na zmenu, ktoré volebné právo ponúka, tiež znamená, že ženy nie sú vždy zapísané do voličských zoznamov,

(b) dvojité pracovná záťaž žien, ako aj finančné prekážky, obmedzujú čas a možnosť žien sledovať predvolebné kampane a slobodne uplatniť svoj hlas,

(c) v mnohých štátoch tradície a sociálne a kultúrne stereotypy bránia ženám uplatniť svoje volebné právo. Veľa mužov ovplyvňuje alebo kontroluje volebné hlasy žien presvedčovaním alebo priamym konaním, a to vrátane hlasovania v ich mene. Takýmto praktikám by sa malo zabrániť,

(d) ďalšie skutočnosti, ktoré v niektorých štátoch znemožňujú účasť žien na verejnom alebo politickom živote ich komunít, zahŕňajú obmedzenie slobody pohybu alebo práva na participáciu, prevládajúce negatívne postoje k politickej participácii žien, či nedostatok dôvery voči kandidátkam a ich slabá podpora medzi voličmi. Okrem toho niektoré ženy považujú politickú angažovanosť za neprístojnú a vyhýbajú sa účasti na politických kampaniach,

14. Uvedené skutočnosti aspoň čiastočne vysvetľujú paradoxnú situáciu, že ženy, ktoré predstavujú polovicu celej voličskej základne, nevyužívajú svoju politickú moc, ani nevytvárajú zoskupenia, ktoré by presadzovali ich zábery, resp. zasadzovali sa o zmenu vo vláde alebo o odstránenie diskriminačných politik.

15. Systém tajného hlasovania, rozdelenie parlamentných postov, výber volebných obvodov, to všetko má zásadný vplyv na počet žien zvolených do parlamentu. Politické strany musia prijať zásady rovnosti príležitostí a demokracie a snažiť sa o rovnomerné zastúpenie mužov a žien na kandidátnych listinách.

16. Uplatňovanie volebného práva žien by nemalo podliehať žiadnym obmedzeniam alebo podmienkam, ktoré by sa nevzťahovali aj na mužov, alebo ktoré by mali nepríjemný dopad na ženy. Napríklad obmedzenie volebného práva len na osoby, ktoré dosiahli určitú úroveň vzdelania, ktoré disponujú minimálnou určenou hodnotou majetku, resp. ktoré sú gramotné, je nielen neodôvodnené, ale môže byť aj v rozpore so všeobecnou garanciou ľudských práv. Takisto to môže mať nepríjemný dopad na ženy, čím sú porušené ustanovenia tohto Dohovoru.

Právo podieľať sa na tvorbe štátnej politiky (článok 7 písm. b))

17. Účasť žien na politických vládnych postoch ostáva vo všeobecnosti veľmi nízka. Hoci sa podarilo dosiahnuť významný pokrok a v niektorých štátoch bola dosiahnutá rovnosť žien a mužov, v mnohých štátoch sa účasť žien na vládnych funkciách v skutočnosti znížila.

18. Článok 7 písm. b) tiež požaduje, aby zmluvné štáty zabezpečili ženám právo plnohodnotne sa zúčastňovať na tvorbe štátnej politiky a zastávať verejné funkcie vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach. Tým by sa posilnilo uplatňovanie rodového hľadiska (tzv. gender mainstreaming) pri tvorbe verejnej (štátnej) politiky.

19. Zmluvné štáty majú zodpovednosť, pokiaľ je to v ich právomoci, za vymenovanie žien do vyšších rozhodovacích funkcií a, samozrejme, za konzultácie a zohľadnenie odporúčaní zo strany záujmových skupín, ktoré zastupujú názory a záujmy žien.

20. Zmluvné štáty sú ďalej povinné zabezpečiť identifikáciu a odstránenie prekážok, ktoré bránia plnohodnotnej účasti žien na tvorbe štátnej politiky. Medzi takéto prekážky patrí neodôvodnené uspokojenie pri vymenovaní žien do symbolických funkcií a tradicionalistické postoje, ktoré odrádzajú ženy od participácie. Ak ženy nemajú široké zastúpenie na vysokých vládnych úrovniach, resp. ak sa ich názory nezohľadňujú v dostatočnej miere, príp. nie sú zohľadnené vôbec, štátna politika nemôže byť úplná a efektívna.

21. Kým zmluvné štáty majú vo všeobecnosti právomoc vymenovať ženy do vysokých vládnych a administratívnych funkcií, politické strany sú tiež zodpovedné za to, aby ženy boli zaradené na kandidačné listiny a nominované vo voľbách v oblastiach, kde je vyššia pravdepodobnosť ich volebného úspechu. Zmluvné štáty by tiež mali usilovať, aby ženy boli vymenované do poradných orgánov vlády na princípe rovnosti s mužmi, a aby tieto orgány podľa potreby zohľadňovali názory reprezentatívnych ženských záujmových skupín. Je základnou povinnosťou vlády, aby podporovala takéto iniciatívy, ktoré by mali viesť a usmerňovať verejnú mienku a usilovať o zmenu postojov, ktoré diskriminujú ženy, alebo ktoré odrádzajú ženy od účasti na politickom a verejnom živote.

22. Mnohé zmluvné štáty prijali opatrenia na zabezpečenie rovnakej úrovne participácie žien vo vysokých vládnych a administratívnych funkciách a v poradných orgánoch vlády. Medzi tieto opatrenia patrí: prijatie pravidiel, podľa ktorého sa v prípade rovnakej kvalifikácie potenciálnych kandidátov uprednostní žena; prijatie pravidiel, podľa ktorého ani jedno pohlavie nebude mať nižšie ako 40-percentné zastúpenie vo verejných orgánoch; kvóty pre ženy na vládnych postoch a na vymenovanie do verejných funkcií; konzultácie so ženskými záujmovými organizáciami s cieľom zabezpečiť nomináciu kvalifikovaných žien do verejných orgánov a funkcií a vypracovanie a správu zoznamov takýchto žien, čím sa zjednoduší proces výberu vhodných kandidátok na vymenovanie do verejných orgánov a funkcií. V prípade menovania členov poradných orgánov na základe nominácií predkladaných súkromnými organizáciami, zmluvné štáty by mali tieto organizácie motivovať, aby za členky takýchto orgánov nominovali kvalifikované a vyhovujúce ženy.

Právo zastávať verejný úrad a vykonávať všetky verejné funkcie (článok 7 písm. b))

23. Z hodnotenia správ zmluvných štátov vyplýva, že ženy sú vylúčené z najvyšších postov vo vláde a vládnych orgánoch, v štátnej službe a verejnej správe, súdnictve a justícii. Ženy sú len zriedka vymenované na tieto vysoké alebo významné posty, a hoci sa v niektorých štátoch zvyšuje ich počet na nižších úrovniach a na pozíciách, ktoré sa zvyčajne spájajú s domácnosťou alebo rodinou, tvoria len zanedbateľnú menšinu vo funkciách s rozhodovacími právomocami v oblasti hospodárskej politiky a rozvoja, politických záležitostí, obrany, mierových misií, riešenia konfliktov alebo výkladu ústavy a rozhodovania o ústavných otázkach.

24. Z hodnotenia správ zmluvných štátov ďalej vyplýva, že v niektorých prípadoch sú ženy zo zákona vylúčené z možnosti vykonávať kráľovské právomoci, zastávať sudcovské posty v náboženských alebo tradičných tribunáloch, ktorým štát zveril úradnú moc, resp. z plnohodnotného členstva v armáde. Takéto ustanovenia diskriminujú ženy a bránia spoločnosti využívať ich záujem a schopnosti v daných oblastiach života ich komunit, pričom sú v rozpore so zásadami Dohovoru.

Právo na účasť v mimovládnych, verejných a politických organizáciách (článok 7 písm. c))

25. Z tých niekoľko málo prípadov, keď boli v rámci správ zmluvných štátov poskytnuté informácie o fungovaní politických strán, vyplýva, že ženy majú v stranách veľmi slabé zastúpenie, príp. zastávajú menej významné posty ako muži. Keďže politické strany sú dôležitou súčasťou rozhodovacieho procesu, vlády by ich mali motivovať k tomu, aby preskúmali, do akej miery sú ženy plnohodnotne a rovnoprávne zapájané do ich činnosti. Ak

nie sú, politické strany by mali identifikovať príčiny takeého stavu. Politické strany by mali byť vedené k tomu, aby prijímali účinné opatrenia, a to vrátane poskytovania informácií, finančných a ďalších zdrojov, na odstránenie prekážok, ktoré bránia úplnej participácii a zastúpeniu žien, a na zabezpečenie skutočnej rovnosti príležitostí, aby ženy mohli zastávať stranícke posty a kandidovať vo voľbách.

26. Súčasťou opatrení prijatých niektorými politickými stranami je vyčlenenie určitého minimálneho počtu alebo percenta miest vo výkonných orgánoch strany pre ženy, vyvážený počet mužov a žien na kandidačných listinách pri voľbách a zabezpečenie, aby ženy neustále nekandidovali len vo volebných obvodoch s menšou šancou na úspech, resp. na nevýhodnejších miestach na straníckej kandidátke. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť, aby takéto dočasné vyrovnávacie opatrenia boli osobitne povolené antidiskriminačnými zákonmi alebo inými ústavnými zárukami rovnosti.

27. Iné organizácie, ako napr. odbory a politické strany, sú povinné preukázať svoje odhodlanie presadzovať zásadu rovnosti pohlaví prostredníctvom svojich stanov, uplatňovaním uvedených pravidiel a prostredníctvom rodovo vyváženého zastúpenia členskej základne vo výkonných orgánoch, aby tieto orgány mohli profitovať z úplnej a rovnoprávnej participácie všetkých zložiek spoločnosti a z prínosu oboch pohlaví. Tieto organizácie, podobne ako mimovládne organizácie (MVO), poskytujú ženám cenné školenia v oblasti politických zručností, participácie a vodcovstva.

Odporúčania:

Článok 7 a 8

28. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť, aby ich ústava a legislatíva boli v súlade so zásadami Dohovoru, predovšetkým s článkom 7 a 8.

29. Zmluvné štáty majú záväzok vykonať všetky primerané opatrenia vrátane prijatia príslušnej legislatívy v súlade s ich ústavou, aby zabezpečili, že organizácie, ako politické strany a odbory, na ktoré sa záväzky vyplývajúce z Dohovoru nemusia priamo vzťahovať, nebudú diskriminovať ženy a budú dodržiavať zásady uvedené v článku 7 a 8.

30. Zmluvné štáty by mali identifikovať a implementovať dočasné vyrovnávacie opatrenia na zaistenie vyváženého zastúpenia žien vo všetkých oblastiach, na ktoré sa vzťahuje článok 7 a 8.

31. Zmluvné štáty by mali vysvetliť dôvody a dopady svojich prípadných výhrad k článkom 7 a 8 a špecifikovať, kedy tieto výhrady odrážajú postoje založené na tradíciách, zvyklostiach alebo stereotypoch týkajúcich sa úlohy žien v spoločnosti, ako aj opatrenia, ktoré realizujú s cieľom zmeniť tieto postoje. Zmluvné štáty by mali dôsledne monitorovať potrebu uplatňovania vyššie uvedených výhrad a do svojich správ zapracovať harmonogram ich odstránenia.

Článok 7

32. Medzi opatrenia podľa článku 7 písm. a), ktoré je potrebné identifikovať, implementovať a sledovať ich účinnosť, patria opatrenia zamerané na:

- (a) dosiahnutie vyváženého zastúpenia žien a mužov na verejne volených pozíciách,
- (b) zabezpečenie, aby ženy chápali svoje volebné právo, jeho význam a ako ho uplatňovať,
- (c) odstránenie prekážok rovnoprávneho postavenia žien a mužov, a to vrátane prekážok vyplývajúcich z negramotnosti, jazyka, chudoby a obmedzení voľného pohybu žien,
- (d) pomoc ženám, ktoré sú vystavené uvedenému znevýhodňovaniu, pri uplatňovaní ich aktívneho a pasívneho volebného práva,

33. Medzi opatrenia podľa článku 7 písm. b) patria opatrenia zamerané na zabezpečenie:

- (a) rovnocenného zastúpenia žien pri tvorbe štátnej politiky,
- (b) faktického uplatňovania práva žien zastávať verejnú funkciu,

(c) procesov prijímania do zamestnania zameraných na ženy, ktoré sú otvorené a preskúmateľné.

34. Medzi opatrenia podľa článku 7 písm. b) patria opatrenia zamerané na:

(a) uzákonenie účinnej legislatívy, ktorou sa zakazuje diskriminácia žien,
(b) motivovanie mimovládnych organizácií a verejných a politických združení, aby prijímali stratégie zamerané na posilnenie zastúpenia a účasti žien na ich činnosti,

35. Pri predkladaní správ podľa článku 7 by zmluvné štáty mali:

(a) opísať zákonné ustanovenia, ktorými sa ustanovujú práva uvedené v článku 7,
(b) poskytnúť podrobné informácie o prípadných výhradách k uvedeným právam, ktoré vyplývajú zo zákonných ustanovení alebo tradičných, náboženských a kultúrnych zvyklostí,
(c) opísať opatrenia zavedené a zamerané na odstránenie prekážok, ktoré bránia uplatňovaniu týchto práv,
(d) zapracovať štatistické údaje, členené podľa pohlavia, o percentuálnom pomere medzi počtom žien a mužov, ktorí tieto práva požívajú,
(e) opísať spôsoby tvorby politiky vrátane tých, ktoré sa spájajú s rozvojovými programami, na ktorých participujú ženy, a úroveň a rozsah ich participácie,
(f) v zmysle článku 7 písm. c) opísať rozsah, v akom ženy participujú na činnosti mimovládnych organizácií vo svojich štátoch, vrátane ženských organizácií,
(g) analyzovať rozsah, v akom zmluvné štáty zabezpečujú konzultácie s týmito organizáciami, a ich vplyv na všetkých úrovniach tvorby a implementácie štátnej politiky,
(h) poskytnúť informácie o poddimenzovanom zastúpení žien v členskej základni a na vedúcich postoch v politických stranách, odborových a zamestnávateľských organizáciách a profesijných združeníach a analyzovať faktory, ktoré k tomu prispievajú.

Článok 8

36. Medzi opatrenia, ktoré je potrebné identifikovať, implementovať a sledovať ich účinnosť, patria opatrenia zamerané na zabezpečenie lepšej rodovej vyváženosti členstva vo všetkých orgánoch OSN vrátane hlavných výborov Valného zhromaždenia, Hospodárskej a sociálnej rady a odborných orgánov, aj zmluvných orgánov (tzv. treaty bodies), a pri menovaní do nezávislých pracovných skupín alebo za spravodajkyne pre jednotlivé štáty alebo za osobitné spravodajkyne.

37. Pri predkladaní správ podľa článku 8 by zmluvné štáty mali:

(a) poskytnúť štatistické údaje, členené podľa pohlavia, o percentuálnom zastúpení žien v zahraničnej službe, resp. žien pravidelne zapájaných do medzinárodných aktivít alebo činnosti štátu vrátane účasti vo vládnych delegáciách, ktoré sa zúčastňujú medzinárodných konferencií, a nominácií na plnenie mierových úloh, resp. riešenie konfliktov, a ich služobnom postavení v príslušnom rezorte,
(b) opísať úsilie vynaložené na zavedenie objektívnych kritérií a postupov pre vymenovanie a povýšenie žien na príslušných pozíciách a v oficiálnych delegáciách,
(c) opísať kroky realizované s cieľom šíriť informácie o medzinárodných záväzkoch vlády, ktoré sa týkajú žien, a o oficiálnych dokumentoch prijatých na multilaterálnych fórach predovšetkým medzi vládnyimi i mimovládnyimi orgánmi zodpovednými za zlepšenie postavenia žien,
(d) informovať o diskriminácii žien z dôvodu ich politických aktivít, či už ako súkromných osôb, alebo ako členiek ženských alebo iných organizácií.

Všeobecné odporúčanie č. 24 (20. zasadnutie, 1999)

(článok 12: Ženy a zdravie)

Základné prvky:

Článok 12 ods. 1)

1. Zmluvné štáty sú v najlepšej pozícii na poskytovanie informácií o najzávažnejších problémoch v oblasti zdravia týkajúcich sa ženskej populácie v danom štáte. Preto, aby Výboru umožnili vyhodnotiť *primeranosť opatrení na odstránenie diskriminácie žien v oblasti zdravotnej starostlivosti*, zmluvné štáty musia predkladať správy o svojej zdravotníckej legislatíve, plánoch a politikách určených ženám, ktoré obsahujú spoľahlivé údaje - v členení podľa pohlavia - o výskyte a závažnosti ochorení a okolností nebezpečných pre ženské zdravie a výživu a o dostupnosti a nákladovej efektívnosti preventívnych a liečebných opatrení. Správy predkladané Výboru musia preukázať, že zdravotnícka legislatíva, plány a politiky vychádzajú z vedeckých a etických poznatkov a hodnotenia zdravotného stavu a potrieb žien v danom štáte, a že zohľadňujú prípadné etnické, regionálne alebo spoločenské odchýlky alebo zvyklosti vyplývajúce z náboženstva, tradícií alebo kultúry.
2. Zmluvné štáty by mali do svojich správ zapracovať informácie o ochoreniach, zdravotných podmienkach a zdraví nebezpečných okolnostiach, ktoré majú na ženy alebo na určité skupiny ženskej populácie iný dopad ako na mužov, ako aj informácie o možných intervenciách v tomto smere.
3. Opatrenia na odstránenie diskriminácie žien sa považujú za nepostačujúce, ak v systéme zdravotníctva chýbajú služby zamerané na prevenciu, zisťovanie a liečbu typicky ženských ochorení. Považuje sa za diskriminačné, aby zmluvný štát odmietol legislatívne zaistiť poskytovanie určitých služieb reprodukčného zdravia. Napríklad, ak poskytovateľ zdravotnej starostlivosti odmietne poskytnúť takéto služby z dôvodu výhrady svedomia, je potrebné zaviesť opatrenia, ktoré zaistia, že sa ženy môžu obrátiť na alternatívnych poskytovateľov zdravotnej starostlivosti.
4. Zmluvné štáty by mali informovať ako chápu spôsob, akým politiky a opatrenia v oblasti *zdravotnej starostlivosti* riešia práva žien v oblasti zdravia z pohľadu ich potrieb a záujmov, a akým spôsobom riešia odlišnosti medzi mužmi a ženami v tejto oblasti, ako napr.:
 - (a) biologické rozdiely medzi ženami a mužmi, napr. menštruačný cyklus a reprodukčná funkcia a menopauza. Ďalším príkladom je vyššie riziko sexuálne prenosných chorôb medzi ženami,
 - (b) sociálno-ekonomické faktory, ktoré sú odlišné v prípade žien všeobecne a u niektorých skupín ženskej populácie zvlášť. Napríklad nerovnocenné vzťahy medzi ženami a mužmi v domácnosti a na pracovisku môžu mať negatívny dopad na výživu a zdravie žien. Ženy tiež môžu byť vystavené rozličným formám násillia, ktoré majú vplyv na ich zdravie. Mladé a dospievajúce dievčatá sú často obeťami pohlavného zneužívania zo strany starších mužov a rodinných príslušníkov, čím sú vystavené riziku telesnej a duševnej ujmy a neželaného predčasného tehotenstva. Niektoré kultúrou alebo tradíciami podmienené zvyklosti, ako napr. mrzačenie ženských pohlavných orgánov, nesú so sebou tiež vysoké riziko úmrtnosti a zdravotného postihnutia,
 - (c) psychologicko-sociálne odlišnosti medzi ženami a mužmi zahŕňajú depresívne stavy všeobecne a popôrodnú depresiu zvlášť, ako aj ďalšie psychologické stavy vrátane tých, ktoré vedú k poruchám stravovania ako anorexia a bulímia,
 - (d) hoci nedodržovanie dôvernosti informácií o pacientoch sa týka mužov aj žien, môže ženy odradiť od vyhľadania lekárskej rady a liečby a tým negatívne ovplyvniť ich zdravotný stav, Z uvedeného dôvodu sú ženy menej ochotné vyhľadať lekársku starostlivosť pri chorobách pohlavných orgánov, kvôli antikoncepcii alebo pri neúplnom potrate, ako aj v prípadoch, keď sa stali obeťami sexuálneho alebo fyzického násillia.
5. Povinnosť zmluvných štátov *zabezpečiť na základe rovnoprávnosti mužov a žien prístup k službám zdravotnej starostlivosti*, informáciám a vzdelaniu znamená záväzok dodržiavať, chrániť a zabezpečiť práva žien na zdravotnú starostlivosť. Úlohou zmluvných štátov je zabezpečiť, aby zákony, vykonávacie opatrenia a politiky boli v súlade s uvedenými tromi

záväzkami. Musia tiež zaviesť systém, ktorý zaistí efektívne súdne konanie. Nesplnením vyššie uvedeného sa dopustia porušenia článku 12.

6. *Záväzok dodržiavať práva* znamená, že zmluvné štáty sa musia zdržať akéhokoľvek obmedzovania konania žien pri presadzovaní svojich zdravotných záujmov. Zmluvné štáty by mali informovať, ako verejní a súkromní poskytovatelia zdravotnej starostlivosti plnia svoje povinnosti dodržiavať práva žien na prístup k zdravotnej starostlivosti. Napríklad, zmluvné štáty by nemali brániť ženám v prístupe k zdravotným službám alebo nemocniciam, ktoré také služby poskytujú, z dôvodu, že žena nemá súhlas manžela, partnera, rodičov alebo zdravotníckych orgánov, že nie je vydatá, alebo preto, že je žena. Ďalšími prekážkami prístupu žien k primeranej zdravotnej starostlivosti sú zákony, ktoré kriminalizujú lekárske zákroky, aké potrebujú výlučne ženy a ktoré trestajú ženy, ktoré sa takým zákrokom podrobili.

7. *Záväzok chrániť práva* týkajúce sa zdravia žien vyžaduje, aby zmluvné štáty, ich zástupcovia a oficiálni predstavitelia prijali opatrenia, ktoré zabránia porušovaniu práv zo strany súkromných osôb a organizácií, spolu s postihmi za ich porušenie. Keďže rodovo podmienené násilie vážne ohrozuje zdravie žien, zmluvné štáty by mali zabezpečiť:

(a) schválenie a účinné vynucovanie zákonov a vypracovanie politík vrátane zdravotníckych záznamov a nemocničných postupov na riešenie problematiky násilia na ženách a zneužívania dievčat a poskytovanie primeraných zdravotníckych služieb,

(b) školenia zamerané na rodovú problematiku, ktoré zdravotníckych pracovníkov naučia rozpoznávať a riešiť zdravotné dopady rodovo podmieneného násilia,

(c) spravodlivé ochranné postupy na riešenie sťažností a primerané postihy pre zamestnancov v zdravotníctve, ktorí sú vinní z pohlavného zneužívania pacientok,

(d) schválenie a účinné vynucovanie zákonov, ktoré zakazujú mrzačenie ženských pohlavných orgánov a manželstvá neplnoletých dievčat,

8. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť primeranú ochranu a zdravotnícke služby vrátane pourazovej starostlivosti a poradenstva ženám v osobitne ťažkej situácii, napr. v čase ozbrojených konfliktov či utečenkám.

9. Povinnosť *zabezpečiť práva* zaväzuje zmluvné štáty, aby prijali primerané legislatívne, súdne, administratívne, rozpočtové, ekonomické a iné opatrenia v maximálnej miere s ohľadom na prostriedky, ktoré majú k dispozícii, aby ženy mohli realizovať svoje právo na zdravotnú starostlivosť. Výskumy, napr. štúdie, ktoré upozorňujú na vysokú úmrtnosť a chorobnosť matiek v celosvetovom rozsahu a veľký počet párov, ktoré by chceli obmedziť početnosť svojej rodiny, ale nemajú prístup k žiadnej forme antikoncepcie, resp. žiadnu nepoužívajú, predstavujú pre zmluvné štáty dôležitý signál, že pravdepodobne nedodržiavajú svoje povinnosti zabezpečiť ženám prístup k zdravotnej starostlivosti. Výbor žiada zmluvné štáty, aby informovali, čo vykonali s cieľom riešiť závažnosť zlého zdravotného stavu žien, najmä ak sú jeho príčinou okolnosti, ktorým možno predchádzať, ako napr. v prípade tuberkulózy a HIV/AIDS. Výbor je znepokojený rastúcim počtom dôkazov, že štáty sa zbavujú vyššie uvedených povinností prenášaním úloh štátu v oblasti zdravotnej starostlivosti na súkromné organizácie. Zmluvné štáty sa nemôžu zbaviť svojej zodpovednosti v tejto oblasti tým, že svoje právomoci delegujú alebo prenesú na organizácie súkromného sektora. Zmluvné štáty by preto mali informovať, čo urobili pre usporiadanie štátnych postupov a všetkých štruktúr, prostredníctvom ktorých sa vykonáva verejná moc, na podporu a ochranu zdravia žien. Súčasťou by mali byť informácie o pozitívnych opatreniach prijatých s cieľom zabrániť porušovaniu práv žien tretími osobami a chrániť ich zdravie a o opatreniach, ktoré vykonali s cieľom zabezpečiť poskytovanie predmetných služieb.

10. Problematika HIV/AIDS a ďalších pohlavne prenosných chorôb má zásadný význam pre právo žien a dospelých dievčat na zdravý sexuálny život. Dospelé dievčatá a ženy v mnohých štátoch nemajú dostatočný prístup k informáciám a službám nevyhnutným pre

sexuálne zdravie. V dôsledku rodovo podmieneného nerovnocenného postavenia vo vzťahu ženy a dospievajúce dievčatá často nie sú schopné odmietnuť pohlavný styk alebo trvať na dodržiavaní bezpečných a zodpovedných sexuálnych praktík. Nebezpečné tradičné praktiky, ako mrzačenie ženských pohlavných orgánov, polygamia či znásilnenie v manželstve, vystavujú dievčatá a ženy zvýšenému riziku nákazy HIV/AIDS a ďalšími pohlavne prenosnými chorobami. Prostituujúce ženy sú takisto osobitne náchylné na uvedené ochorenia. Zmluvné štáty by mali bez predsudkov a diskriminácie zabezpečiť právo na informácie, vzdelávanie a služby v oblasti sexuálneho zdravia pre všetky ženy a dievčatá vrátane tých, ktoré boli predmetom obchodovania so ženami, a to aj v prípade, že sa v danej krajine zdržiavajú nelegálne. Zmluvné štáty by predovšetkým mali zabezpečiť práva dospievajúcich dievčat a chlapcov na vzdelanie v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia poskytované riadne vyškoleným personálom v rámci špeciálnych vzdelávacích programov, ktoré rešpektujú ich právo na súkromie a dôvernosť.

11. Aby preukázali dodržiavanie ustanovení článku 12, zmluvné štáty by mali vo svojich správach uviesť, akým spôsobom hodnotia, či ženy majú prístup k zdravotnej starostlivosti v súlade s princípom rovnoprávnosti mužov a žien. Pri hodnotení by zmluvné štáty mali brať zreteľ na ustanovenia článku 1 Dohovoru. Správy by preto mali informovať o dopadoch zdravotnej politiky, postupov, zákonov a protokolov na ženy v porovnaní s mužmi.

12. Ženy majú právo na úplné informácie, ktoré poskytne primerane vyškolený personál, o možnostiach súhlasiť s liečbou alebo výskumom vrátane pravdepodobných prínosov a možných nežiaducich účinkov navrhovaných zákrokov a dostupných alternatív.

13. Zmluvné štáty by mali informovať o opatreniach vykonaných s cieľom odstrániť prekážky, ktoré ženám bránia získať prístup k službám zdravotnej starostlivosti, a o opatreniach, ktoré prijali, aby ženám zaistili včasný a finančne dostupný prístup k týmto službám. Medzi prekážky patria požiadavky alebo podmienky, ktoré ženám sťažujú prístup k službám, napr. vysoké poplatky za zdravotnícke služby, vyžadovanie prechádzajúceho súhlasu manžela/druha, partnera alebo zdravotníckych orgánov, veľká vzdialenosť zdravotníckych zariadení a neexistencia vhodnej a cenovo dostupnej verejnej dopravy.

14. Zmluvné štáty by tiež mali informovať o opatreniach vykonaných na zabezpečenie prístupu ku kvalitným službám zdravotnej starostlivosti napríklad tým, že budú pre ženy prijateľné. Prijateľné služby sú služby, ktoré sa poskytujú spôsobom, ktorý zabezpečí, že žena poskytne plne informovaný súhlas, rešpektuje jej dôstojnosť, garantuje dôvernosť a berie ohľad na jej potreby a názory. Zmluvné štáty by mali zakázať rôzne formy nátlaku, napr. nútené sterilizácie, povinné testovanie na pohlavne prenosné choroby alebo povinné tehotenské testy ako podmienka pre prijatie do zamestnania, ktoré porušujú právo žien na informovaný súhlas a dôstojnosť.

15. Zmluvné štáty by vo svojich správach mali uviesť opatrenia, ktoré vykonali s cieľom zabezpečiť včasný prístup k službám *týkajúcim sa plánovania rodiny* konkrétne a sexuálneho a reprodukčného zdravia všeobecne. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať zdravotnej výchove adolescentov, a to vrátane poskytovania informácií a poradenstva o všetkých spôsoboch plánovania rodiny.

16. Výbor je znepokojený úrovňou služieb zdravotnej starostlivosti pre staršie ženy, a nielen z dôvodu, že ženy často žijú dlhšie ako muži a sú náchylnejšie na invalidné a degeneratívne chronické ochorenia ako osteoporóza a demencia, ale aj preto, že sú často zodpovedné za svojich starnúcich manželov/druhov. Preto by zmluvné štáty mali prijať primerané opatrenia, ktoré starším ženám zabezpečia prístup k zdravotným službám v prípade ochorenia a zdravotného postihnutia súvisiaceho so starnutím.

17. Zdravotne postihnuté ženy každého veku majú často ťažkosti s fyzickým prístupom k zdravotným službám. Ženy s mentálnym postihnutím sú obzvlášť zraniteľné, pričom všeobecne prevláda nízke povedomie o rozsahu rizík pre duševné zdravie, na ktoré sú ženy

neprimerane náchylné v dôsledku rodovo podmienenej diskriminácie, násilia, chudoby, ozbrojených konfliktov, sociálnej dislokácie a ďalších foriem sociálnej deprivácie. Zmluvné štáty by mali vykonať primerané opatrenia, ktoré zabezpečia, že zdravotné služby budú zohľadňovať potreby žien s postihnutím a rešpektovať ich ľudské práva a dôstojnosť.

Článok 12 ods. 2

18. Správy by tiež mali obsahovať opatrenia, ktoré zmluvné štáty vykonali s cieľom zabezpečiť pre ženy primerané služby *v súvislosti s tehotenstvom, pôrodom a popôrodným obdobím*. Rovnako by mali byť poskytnuté údaje o miere, v akej tieto opatrenia pomohli znížiť úmrtnosť a chorobnosť žien v príslušnej krajine všeobecne a v rámci osobitne zraniteľných skupín, regiónov a komunít zvlášť.

19. Zmluvné štáty by mali vo svojich správach uviesť, ako ženám poskytujú *bezodplatné služby v prípade potreby* zabezpečiť bezpečné tehotenstvo, pôrod a popôrodné obdobie. Veľá žien je vystavených riziku smrti alebo telesného postihnutia z dôvodov súvisiacich s tehotenstvom, pretože nemajú dostatočné finančné prostriedky na získanie prístupu k potrebným službám, medzi ktoré patria služby v prenatálnom období, počas tehotenstva a po pôrode. Výbor zdôrazňuje, že je povinnosťou zmluvných štátov, aby ženám zaistili právo na bezpečné materstvo a pôrodnické služby v prípade núdze, na čo by mali vyčleniť maximálne množstvo dostupných prostriedkov.

Odporúčané opatrenia na úrovni vlády:

20. Zmluvné štáty by mali zaviesť komplexnú celoštátnu stratégiu na podporu zdravia žien počas celého života. Súčasťou stratégie budú intervencie zamerané na prevenciu aj liečbu ochorení a zdravotného stavu, ktoré ohrozujú ženy, ako aj na riešenie násilia na ženách, a pre všetky ženy zabezpečí univerzálny prístup k celej škále vysoko kvalitných a dostupných služieb zdravotnej starostlivosti vrátane služieb sexuálneho a reprodukčného zdravia.

21. Zmluvné štáty by mali vyčleniť primerané rozpočtové, ľudské a administratívne zdroje, ktoré zabezpečia, že z celkového rozpočtu zdravotníctva bude na starostlivosť o zdravie žien pridelená porovnateľná suma ako na starostlivosť o zdravie mužov, pričom sa zohľadnia ich odlišné potreby.

22. Zmluvné štáty by ďalej predovšetkým mali:

(a) urobiť rodovú perspektívu ťažiskom všetkých politík a programov, ktoré sa týkajú zdravia žien, a zapojiť ich do plánovania, implementácie a monitorovania týchto politík a programov a do poskytovania zdravotných služieb ženám,

(b) zabezpečiť odstránenie všetkých prekážok v prístupe žien k zdravotným službám, výchove a informáciám, a to aj v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, a najmä vyčleniť prostriedky na programy v oblasti prevencie a liečby pohlavne prenosných chorôb vrátane HIV/AIDS určené pre dospelávajúcu mládež,

(c) uprednostniť predchádzanie neželaným tehotenstvám prostredníctvom plánovaného rodičovstva a sexuálnej výchovy; prostredníctvom bezpečných služieb v materstve a prenatálnej starostlivosti znížiť úmrtnosť. Ak je to možné, malo by dôjsť k zmene legislatívy, ktorá kriminalizuje potraty, aby sa odstránili represívne ustanovenia zamerané na ženy, ktoré sa podrobili interrupcii,

(d) monitorovať poskytovanie zdravotných služieb ženám verejnými, mimovládnyimi a súkromnými organizáciami s cieľom zabezpečiť rovnaký prístup a kvalitu starostlivosti,

(e) požadovať, aby sa všetky zdravotné služby poskytovali v súlade s ľudskými právami žien vrátane práva na samostatnosť, súkromie, dôvernosť, informovaný súhlas a práva voľby,

(f) zabezpečiť, aby súčasťou vzdelávania zdravotníckych pracovníkov boli komplexné povinné „rodovo citlivé“ školenia zamerané na zdravie žien a ľudské práva, a predovšetkým na rodovo podmienené násilie.